

Ieva Lapinska

ETINIS *EPOCHĒ* E. LEVINO FILOSOFIJOJE

Latvijas universiteto
Filosofijas ir socioloģijas institūtas
Akadēmijas laukums 1, Ryga, LV-1940
El. paštas: lapinska@gmail.com

Emmanuelis Levinas pastebimai pakeitē iš Edmundo Husserlio perimtą fenomenologiją. Vis dėlto Levinas išlieka fenomenologijos srities viduje. Grįžti prie pačių daiktų – štai ką fenomenologas turi daryti, o epochė, sulaikantis nuo spontaniško daiktų suvokimo – tai įrankis, suteikiantis šią sugrįžimo galimybę. Šio straipsnio tikslas – ištirti, kaip Levinas naudojami epochė. Savo knygoje Kitaip negu būtis, arba anapus esmės Levinas teigia, kad etika turi tapti fenomenologijos pertrūkiu. Straipsnyje bus keliamas klausimas, ar šis fenomenologijos pertrūkis gali būti laikomas epochė, pritaikytu pačiai fenomenologijai. Savąją santykio veidu-į-veidą analizę Levinas lygina su fenomenologine redukcija, grįžtančia prie horizonto. Levino veikaluose nuoroda į pertrūkį atsikartoja: jis kalba apie conatus essendi pertrūkį, naivaus siekio išsilaikyti būtyje pertrūkį. Šio pertrūkio kilmė straipsnyje bus aptariama sutelkiant dėmesį į tai, kad Levino filosofijoje epochė operuoja ne fenomenologas, o veikiau kitas, kurio veidas pertraukia fenomenologinio aprašymo ramybę.

RAKTAŽODŽIAI: *Levinas, Husserlis, fenomenologinė redukcija, etinis epochė.*

Šiame straipsnyje nagrinėsiu etinio *epochė* sampratą Emmanuelio Levino filosofijoje, kelsiu klausimą apie fenomenologijos pertrūkį ir naivios sąmonės,

švarios sąžinės suspendavimą. Šis klausimas yra svarbus, mat pačią filosofijos pradžią jis sieja su švarios sąžinės spontaniškumo suspendavimu, išstinkančiu susidūrus su kitu (Levinas 1969: 206; Lévinas 1971: 340). Pagrindinė straipsnyje svarstoma problema – šio pertrūkio kilmė. Ją ir mėginsiu išaiškinti sutelkdama dėmesį į *epochē* taikymą Levino filosofijoje. Savo knygoje *Kitaip negu būtis, arba anapus esmės* jis teigia, kad fenomenologiją turinti pertraukti etika. Šiame straipsnyje kelsiu klausimą, ar šis fenomenologijos pertrūkis gali būti laikomas *epochē*, taikomu pačiai fenomenologijai?

Iš Edmundo Husserlio perimtą fenomenologiją Levinas gerokai pakeičia, bet fenomenologijos srityje vis dėlto jis lieka. *Epochē* yra pagrindinė jo filosofijos sąvoka, pradedant ankstyvaisiais jo tektais apie Husserlį ir Martiną Heideggerį. Fenomenologas turi siekti „sugrįžti prie pačių daiktų“, o *epochē*, suskliaudžiantis spontanišką natūraliąją nuostatą pasaulio atžvilgiu, tampa įrankiu, įgalinančiu sugrįžti.

Epochē sąvoka nėra fenomenologų išradimas. Iš pradžių *epochē* naudotas skeptikų ir stoikų filosofijoje, apibūdinant susilaikymą nuo sprendimo apie kokios nors nuomonės tiesą arba apskritai susilaikymą nuo visų sprendimų. Stoikų *epochē* samprata glaudžiai susijusi su sielos ramybės paieška. Susilaikymo nuo sprendimo technika aptinkama ir Michelio Montaigne'io bei René Descartes'o filosofijoje.

Esama panašumų tarp antikinės ir huserliškosios *epochē* sampratos. Išsamiai šių dviejų sampratų nenagrinėdama, vis dėlto bendrais bruožais keletą jų panašumų aptarsiu. Pirma, Husserlis suspenduoja natūraliąją nuostatą, t. y. susilaiko nuo sprendimo apie objekto egzistavimą. Huserliškasis susilaikymas nuo tokio pobūdžio sprendimo – tai kelias ramybės link, ir čia matau dar vieną panašumą tarp jo ir antikinių filosofų. Natalie Depraz rašydama apie Husserlio filosofiją pripažįsta, kad gilioji *epochē* pasmė – išlaisvinti grynąjį sąmonės lauką iš sąmonei išorinių esinių (Depraz 2008: 65). Šis paaiškinimas yra reikšmingas mėginant etiniu požiūriu įvertinti huserliškąją *epochē* sampratą: laisvė nuo išorinio poveikio yra ne tik išankstinė pažinimo sąlyga, bet ir etinis reikalavimas. Etinis *epochē* sykiu yra ir paties Husserlio vartota sąvoka, ir etika čia, mano manymu, yra greičiau stoikų etikos atmaina – fenomenologinis *epochē* Husserliui yra ne vien pažinimo įrankis, bet ir sielos ramybės bei laisvės link vedantis kelias.

Kaip minėjau, *epochē* Levinas aptaria jau pačiuose ankstyviausiuose savo tekstuose, skirtuose fenomenologijai. Knygoje *Nuo egzistencijos prie egzistuojančiojo* jis mini skirtingus pertrūkio būdus, įvykstančius sąmonės dėka – miegą, suspendavimą, *epochē*. Jis atmeta sampratą, pagal kurią sąmonė yra nuolatinė esatis sau, sakydamas, kad būtent sąmonė ir įveda intervalą, niekį, tarpą (Lévinas 1947: 105). Levino tekstuose nuolat pasikartoja nuoroda į pertrūkį, jis kalba apie *conatus essendi* („siekio egzistuoti“) pertrūkį, naivaus siekio išlikti pertrūkį.

Epochė atliekamas tam, kad būtų atsiurkta prie mąstymo horizonto. Atsiurkimas prie horizonto taip pat yra Levino nuolat svarstoma problema: santykio su kitu analizę jis lygina su fenomenologine redukcija, sugrąžinančia prie užmiršto patirties horizonto. Santykis veidas-į-veidą – pagrindinė Levino mąstymo sąvoka – nėra skirta aprašyti empirinei situacijai. Susitikimas su kitu kaip *veidu* nėra empirinis įvykis, nes, pasak jo, susitikimas su kitu ne gauna reikšmę iš pasaulio, o teikia ją visiems sąmonės santykiams su pasauliu (Lévinas 1996: 95). Todėl susitikimo su kitu situacija – tai mąstymo horizontas, kuriame mąstymas gauna prasmę. Vadinasi, šios santykio su kitu situacijos aprašymas sykiu yra ir *epochė* aprašymo būdas.

Levino knygoje *Totalybė ir begalybė* naivios sąmonės, švarios sąžinės pertrūkis, *epochė*, aprašomas kaip mėgavimosi pasauliu pertrūkis. Kaipgi pertraukiamas mėgavimasis gyvenimu? Levinas rašo: „Jis įvyksta kaip gėda, kai savo pačios buvimą laisvė suvokia esant žudikišką“ (Levinas 1969: 84; Lévinas 1971: 82). Mėgavimasis nutrūksta tada, kai suabejojama savo buvimo teisingumu, kai *aš*, pirmyn besiveržianti jėga, susitinka kitą žmogišką būtybę – *veidą* (Lévinas 1991: 240). Taigi santykį su kitu žmogumi Levinas nusako kaip santykį su veidu. Anot jo, „veidas savo nuogybe yra silpnumas viatinės būtybės, išstatytos mirčiai, tačiau kartu ir formulavimas reikalavimo, įpareigojančio mane jos nepalikti“ (Levinas 2001: 235). Etinė nuostata kito atžvilgiu kyla iš kito veido formuluojamo reikalavimo. Levinas teigia: „*Aš* suspenduoja savo siekį išsilaikyti būtyje, savo *conatus essendi*, pajungdamas save kitam, tarsi *aš* būtų „kaltas“ artimojo atžvilgiu. Tai naujas kaltininko (*accusative*) tipas: kaltumas be kaltės, „įsiskolinimas“ be paskolos“ (Levinas 2001: 236). Taigi čia susiduriame su pertrūkio figūra, tam tikru *epochė*, sudarančiu galimybę sugrįžti prie užmiršto horizonto.

Ši vieta leidžia dar kartą pabrėžti Husserlio ir Levino mąstymo panašumą. Suspenduotas siekis išsilaikyti būtyje – tai naivumo pertrūkis. Naivumo pertrūkį Husserlis laiko pradiniu tašku einant filosofijos link (Husserl 1992: 20). Leviniškoji etika kyla iš susitikimo su kitu, ji yra pirmoji filosofija. O Husserlis pirmąją filosofiją vadina fenomenologija. Fenomenologija jam tampa pirmąją filosofija ne todėl, kad turėtų daugiau nuopelnų ar būtų vertingesnė – ji yra pirmoji filosofija, nes tai filosofavimo pradžia tikrąja šio žodžio prasme (Husserl 1992: 5). Etiką Levinas taip pat vadina pirmąją filosofija, nes ji sunaikina naivumą ir pradeda filosofavimą (Lévinas 1989: 108). Anot jo, susitikimas su kitu – tai akimirka, kai pertraukiamas savasties spontaniškumas, apima gėda. Vadinasi, filosofavimas prasideda būtent kaip etika. Jeanas-Michelis Salanskis Levino tvirtinimą, esą etika yra pirmoji filosofija, aiškina kaip Platono posakio, kad geometrija yra filosofijos link vedantis kelias, sugrąžinimą, mat normatyvumas ir įsakymas susieja platoniškąją meilę ir matematinį platonizmą. Levino interpretuojamas etinis santykis tampa ke-

liu, vedančiu filosofijos link. Salanskis siūlo „to, kas pasakys“ (*le dit*) reikšmę suprasti kaip jau visada esant skolingą etiniam santykiui, t. y. intencinę reikšmę suprasti kaip konkretų adresuojamos reikšmės atvejį (Salanskis 2006: 214). Taip jis mėgina paaiškinti Levino teiginį, esą etinis santykis nesiremia tiesa ar pasaulio pažinimu. „Priešingai, spontaniškumo kritika, kurią lemia moralinio nevertumo įsisąmoninimas, yra ankstesnė nei tiesa, ankstesnė nei visumos įsisąmoninimas ir nereiškia *aš* sublimavimo per universalumą. Nevertumo įsisąmoninimas savo ruožtu nėra tiesa, tai nėra faktų apsvaistymas. Savo nemirtingumą įsisąmoninu būdamas pajungtas ne faktams, o kitam, begalybei. Totalybės idėja ir begalybės idėja būtent ir skiriasi tuo, kad pirmoji yra grynai teorinė, o antroji – moralinė“ (Levinas 1969: 83; Lévinas 1971: 82). Jei mąstymas suvokiamas kaip pokalbis, jis visad krypsta į kitą, yra susijęs su teisingumo klausimu.

Santykis su kitu, santykis, išeinantis anapus totalybės, santykis su transcendencija nuolat rūpi Levinui, tačiau šio santykio aprašymas pasikeičia vėlyvojo kūrybos laikotarpio veikale – knygoje *Kitaip negu būtis, arba anapus esmės*. Kaip teigia prancūzų filosofas Jacques'as Rolland'as, didžioji filosofinė naujiena šioje knygoje – tai Levino įsitikinimas, kad neįmanoma įsivaizduoti santykio, kuris nebūtų galios santykis, jeigu *aš* vis dar suvokiamas turįs visą savo galią ir tapatybę ir tik paskui sutinkas tai, kas yra anapus subjekto galių. Ši knyga apverčia pirmenybės tvarką ir įsivaizduoja žmogiškąjį *aš* esant pirmapradiškai arba, tiksliau, iki bet kokios pradžios apsėstą kitos žmogiškos būtybės ir tik paskui egzistuojant pasaulyje, kur įmanoma naudotis savo galiomis (Rolland 1998: 46).

Vadinasi, minėtame veikale transcendencijos terminą Levinas paaiškina kaip faktą, kad būties įvykis, *esse*, esmė užleidžia vietą tam, kas vadinama „kitaip negu būtis“. Jo manymu, transcendencija – „tai perėjimas į būties kitą, kitaip negu būtį. Ne būti kitaip, o kitaip negu būtis. Tai nereiškia ir ne-buvimo; perėjimas čia netolygus mirčiai“ (Levinas 1998: 2; Lévinas 1990: 3). Nebūties nepakanka, kad atsirastų santykis su transcendencija, nes nebūtis visada pripildyta būties; ji paklūsta būties taisyklėms. Įdomu, kad Levinas kalba apie savo buvimui užtikrinti skirtų pastangų pertrūkį ir trūkį. Jis teigia, kad būti – tai pastanga, priimama vengiant nebuvimo, kuris tam tikra prasme ankstesnis nei būtis. Todėl būti – tai būti dėl savęs, savanaudiškai ir egoistiškai. Pasak Levino, „pamatinis būties bruožas – rūpestis, kuris kiekvieną paskirą buvinį susieja su jo buvimu. Augalai, gyvūnai, visi gyvi padarai siekia egzistuoti. Kiekvienam tai yra kova už gyvybę“ (Levinas 2001: 236). Išimtinis žmogiškumo bruožas – tai galimybė pasirodyti etikai. Levinas teigia: „Mūsų žmogiškumą sudaro pajėgumas pripažinti šią kito pirmenybę“ (Levinas 2001: 236). Levinui etika – tai pastangos būti pertrūkis, tačiau, kalbant apie minėtą vėlyvojo laikotarpio veikalą, svarbu turėti omenyje, kad tai per-

trūkio pertrūkis, jei galima taip pasakyti, nes pats siekis išlikti atsiranda tik po etinio pertrūkio. Levinas rašo: „Etika, rūpestis kitu nei aš pats, neabejingumas kito mirčiai, šventumo galimybė – tai šio ontologinio ryšio su savimi, išreiškiamo veiksmažodžiu „būti“, susilpnėjimo akimirka, nesuinteresuotumas, pertraukiantis atkaklumą būti, tai žmogiškos tvarkos, malonės ir aukos pradžia“ (Lévinas 1991: 221).

Atjauta, siekio išlikti susilpnėjimas Levinui taip pat yra fenomenologinės redukcijos forma. Vienas būdų įvardyti fenomenologinio aprašymo pertrūkį – nurodyti tematizacijos, to, kas pasakyta, pertrūkį. Knygoje *Kitaip negu būtis, arba anapus esmės* Levinas kalba apie logoso amfibologiją¹, sakymo ir to, kas pasakyta, amfibologiją. Levinas pripažįsta, kad būtis reiškiasi, pasirodo tame, kas pasakyta. Tokiu atveju fenomenologinę redukciją galima suprasti kaip sakymo (*le dire*) atskleidimą už to, kas pasakyta (*le dit*). Kaip teigia Salanskis, moralinė Levino filosofija aprašo ne kitą², o etinį santykį, vadinasi, ir leviniškoji fenomenologija yra moralumo aprašymas (Salanskis 2006: 63). Redukcija čia prilygsta grįžimui prie paslėpto horizonto – santykio su kitu. Sakymas yra horizontas, nes, kaip jau minėta, horizontas yra tai, kas teikia prasmę, o ne ją gauna. Būtent sakymas – pasiekiamas per fenomenologinę redukciją – yra toks sakymas, kuris teikia prasmę, leidžiančią aprašyti subjektą. Subjektas negali būti aprašytas intencionalumo, reprezentacijos aktyvumo, objektyvavimo, laisvės ir valios pagrindu. Pasak Levino, jis turi būti aprašytas laiko pasyvumo pagrindu. Galime aptikti šio filosofo teiginį, kad „subjektyvė ir jos Gėris negali būti suprasti pradiniu tašku pasirinkus ontologiją. Priešingai, pradedant subjektyvė kaip sakymu bus interpretuota to, kas pasakyta, reikšmė. Bus įmanoma parodyti, kad klausimas apie tai, kas pasakyta, ir apie būtį iškyla tik todėl, kad sakymas arba atsakomybė reikalauja teisingumo“ (Levinas 1998: 45; Lévinas 1990: 77). Toliau jis tęsia: „Atsakomybė už kitą kaip tik ir yra sakymas, pirmesnis už tai, kas pasakyta. Stebinantis sakymas, kuris yra atsakomybė už kitą nepaisant būties „sūkurių“, tai esmės pertrūkis, nesuinteresuotumas, primetamas gerosios prievartos“ (Levinas 1998: 43; Lévinas 1990: 75). Fenomenologija pagelbsti šiam pertrūkio gestui atrišdama būties gniaužtus. Taigi, kaip teigia Levinas, filosofų pozicija yra nenatūrali, ji neatitinka kovos už būvį. Filosofas ieško mąstymo horizonto ir taip mėgina aprašyti tematizacijų trūkius, atsirandančius tarpuose, tarp *epochė* akimirkų.

Ontologinio prisirišimo prie savęs, išreiškiamo žodžiu *būti*, susilpninimas puikiai aprašo, kas čia vyksta, nes išreiškia patybės jautrumę glūdintį tiek pertrūkio, tiek pasyvumo aspektą. *Epochė* nereiškia nejudrumo ar ramybės – pertraukos laikas nėra poilsio ar ramumo akimirka. Pertraukos laikas tarp

¹ Terminas *logoso amfibologija* nurodo logoso dvilypumą ir dviprasmiškumą (gr. *amphibolos* – dviprasmiš, dvilypis, apgaulingas) (*Vert. past.*).

² Salanskis nurodo į François-Davido Sebah knygą (Sebah 2000: 187).

dviejų pastangų būti – tai karšto noro atliepti, skubiai sutrukdyti kito mirčiai laikas. Jacques'as Derrida savo knygoje *Marxo šmėklos, Draugystės politika ir Sukčiai: dvi esė apie protą* apie tai kalba plačiai: reikia neatidėliotinai priimti sprendimą, tačiau „priimti“ čia nėra tinkamas žodis. Čia galima kalbėti apie kitą etinio *epochē* aspektą Levino filosofijoje: pagal leviniškąją sampratą ne fenomenologas, o veikiau kitas, kurio veidas pertraukia fenomenologinio aprašymo giedrumą, valdo *epochē*. Būtent etinį *epochē* Derrida vadina įvykiu, kuris iškyla, ateina ir transformuoja patybę. Etinį *epochē* sukuria tai, ką Derrida pavadina pasyviu sprendimu. Pasak Levino, „aukščiausias buvimo išstatytam kito akivaizdoje pasyvumas yra „apvertimas“ intencionalumo, kuris, savo ruožtu, idant kontroliuotų vykstančius veiksmus, jų akivaizdoje visada išlaiko gana tobulą „proto esatį““ (Levinas 1998: 47; Lévinas 1990: 81). Vadinasi, galima sakyti, kad etinis *epochē* įvykdomas apverčiant fenomenologinį metodą, „apverčiant“ intencionalumą.

Čia galime matyti dar vieną skirtumą tarp leviniškojo *epochē* ir antikinio bei huserliškojo *epochē*. Levinas neišsaugo antikinio sielos ramybės idealo, išlikusio per visą filosofijos istoriją. Priešingai, jis pateikia ramybės praradimo atvejų aprašymus.

Rodolphe'as Calinas savo studijoje *Ego anonimiškumas ir emfatiškoji Levino fenomenologija* redukcijos vaidmenį leviniškoje fenomenologijoje aiškina kaip fenomenologinės redukcijos – tiek huserliškosios *epochē* versijos, tiek haidegeriškosios redukcijos, įvykstančios per nerimo ar baimės patirtis – redukciją (Calin 2002: 47–61). Kiti tyrinėtojai taip pat atkreipė dėmesį į šį Levino fenomenologijos aspektą. Vincentas Houillonas savo straipsnyje „Fenomenologijos suspendavimas: dekonstrukcija“ daug dėmesio skiria klausimui, ar fenomenologijos suspendavimas, jos pertraukimas etika numato (fenomenologinį) etikos suspendavimą (Houillon 2002: 29–46). Houillonas svarsto tai, ką Derrida kalba apie sprendimo akimirką, atsaką pavieniam kitam kaip mano atsako visiems kitiems pertrūkį: idant elgčiausi atsakingai vieno atžvilgiu, turiu pertraukti savo atsaką kito atžvilgiu. Levino filosofija gali būti perskaitoma dvejopai: ar *epochē* Levino filosofijoje yra etinis fenomenologijos *epochē*, ar fenomenologinis *epochē* yra atsakomybės ir etikos prielaida?

Apsvarstęs Derrida pateiktas Levino filosofijos dvigubo perskaitymo analizes, Houillonas daro išvadą, kad *epochē* yra neįmanoma fenomenologijos pradžia (*origin*). *Epochē* aprašomas kaip vidinis paties fenomenologinio judėjimo elementas, tik Levinas jį pavertė techniniu metodu. Fenomenologinis judėjimas pats save suspenduoja, jis vyksta atliekant pertrūkius ir darant išvadas, formuluojamas kaip „galbūt“, kurie ir yra *epochē* forma. Pats Levinas pertrūkį suvokia kaip būdą, kuriuo vyksta ne tik fenomenologinis judėjimas, bet ir filosofinis diskursas platesne prasme. Knygoje *Kitaip negu būtis, arba anapus esmės* Levinas klausia, ar filosofinis diskursas nėra veikiau pertrūkis nei išvadų darymas ir

ginčų užbaigimas. Pertrūkis, *epochė*, taikomas filosofiniam diskursui, siekiant pažintinio neturto (*modesty*)³, kaip mokė Husserlis, yra užklausias Levino „galbūt“ forma. Man atrodo, kad Levinas redukciją – fenomenologinę redukciją? – pritaikė fenomenologijai. Tematizavimą to, kas pasakyta, jis vadina fenomenologija (Levinas 1998: 46; Lévinas 1990: 78). O tai, kas pasakyta, anot Levino, turi būti redukuota į sakymą. Vadinasi, redukcija turi būti pritaikyta pačiai fenomenologijai, o Levinas, kaip fenomenologas, aprašo sakymo lauką, kurį atveria redukcija, pritaikyta tam, kas pasakyta. Tai leidžia Levino filosofiją laikyti esant etinio *epochė* atverto lauko aprašymu.

Iš anglų k. vertė Danutė Bacevičiūtė

Gauta 2009 12 01

Priimta 2009 12 16

LITERATŪRA

- Calin, R. 2002. „L’anonymat de l’ego et la phénoménologie emphatique chez Levinas“, in *Rue Descartes/35, Phénoménologies Françaises, Revue du Collège International de Philosophie*. Sous la direction de Alain David et François-David Sebbah. Paris: PUF, p. 47–61.
- Depraz, N. 2008. *Lire Husserl en phénoménologie. Idées directrices pour une phénoménologie (I)*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Houillon, V. 2002. „La suspension de la phénoménologie: la déconstruction“, in *Rue Descartes/35, Phénoménologies Françaises, Revue du Collège International de Philosophie*. Sous la direction de Alain David et François-David Sebbah. Paris: PUF, p. 29–46.
- Husserl, E. 1992. *Erste Philosophie*. Zweiter Teil. *Theorie der phänomenologischen Reduktion*. Text nach Husserliana VIII. Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- Lévinas, E. 1947. *De l’existence à l’existant*. Paris: Editions de la Revue Fontaine.
- Levinas, E. 1969. *Totality and Infinity. An Essay on Exteriority*. Translated by Alphonso Lingis. Pennsylvania: Duquesne University Press.
- Lévinas, E. 1971. *Totalité et infini. Essai sur l’extériorité*. Paris: Kluwer Academic Press.
- Lévinas, E. 1989. *Éthique comme philosophie première*. Paris: Rivages poche.
- Lévinas, E. 1990 [1974]. *Autrement qu’être ou au-delà de l’essence*. Paris: Kluwer Academic Press.
- Lévinas, E. 1991. *Entre nous. Essais sur le penser-à-l’autre*. Paris: Grasset.
- Lévinas, E. 1996. „Transcendance et hauteur“, in *Liberté et commandement*. Paris: Fata Morgana.
- Levinas, E. 1998. *Otherwise than Being or Beyond the Essence*. Pittsburg: Duquesne University Press.
- Levinas, E. 2001. „On the Usefulness of Insomnia”/ *Is It Righteous to be? Interviews with Emmanuel Levinas*. Ed. by Jill Robbins. Stanford: Stanford University Press.
- Rolland, J. 1998. „Un chemin de pensée. Totalité et Infini – Autrement qu’être“, in *Rue Descartes*. Collège international de philosophie. Nr 19. (Février 1998).
- Salanskis, J.-M. 2006. *Levinas vivant*. Paris: Les Belles lettres.
- Sebah, F.-D. 2000. *Levinas*. Paris: Les Belles Lettres.

³ Anglų k. žodis *modesty* („kuklumas“) išverstas žodžių junginiu „pažintinis neturtas“ (Husserl, E. *Karteziškosios meditacijos*. Vertė T. Sodeika. Vilnius: Aidai, 2005, p. 8), nes ši išraiška labiau atskleidžia tai, ką Husserliui reiškia redukcijos atliekamas suspendavimo ar sulaikymo judesys (*Vert. past.*).

Ieva Lapinska
ETHICAL ÉPOCHÈ IN LEVINAS

SUMMARY

Phenomenology as received from Edmund Husserl, has been significantly changed by Emmanuel Levinas. However, Levinas stays within the realm of phenomenology. Going back to things themselves is what the phenomenologist is entitled to do and *epochè* that suspends the spontaneous perception of things is a tool that allows this return. The aim of this article is to explore the use of *epochè* by Levinas. In his book *Otherwise Than Being or Beyond the Essence* Levinas says that phenomenology has to be interrupted by ethics. The question this article will be posing is whether this interruption of phenomenology can be regarded as an *epochè* applied to phenomenology itself? Levinas compares his analyses of the face-to-face relationship to the phenomenological reduction that goes back to the horizon. Interruption is a recurring reference in Levinas works, he speaks of the interruption of the *conatus essendi*, of the interruption of one's naïve strive to persist in being. The nature of this interruption will be discussed in this paper, focusing attention to the fact that in Levinas it is not the phenomenologist that operates an *epochè*, but it is rather the other whose face interrupts the serenity of the phenomenological description.

KEYWORDS: Levinas, Husserl, phenomenological reduction, ethical *epochè*.